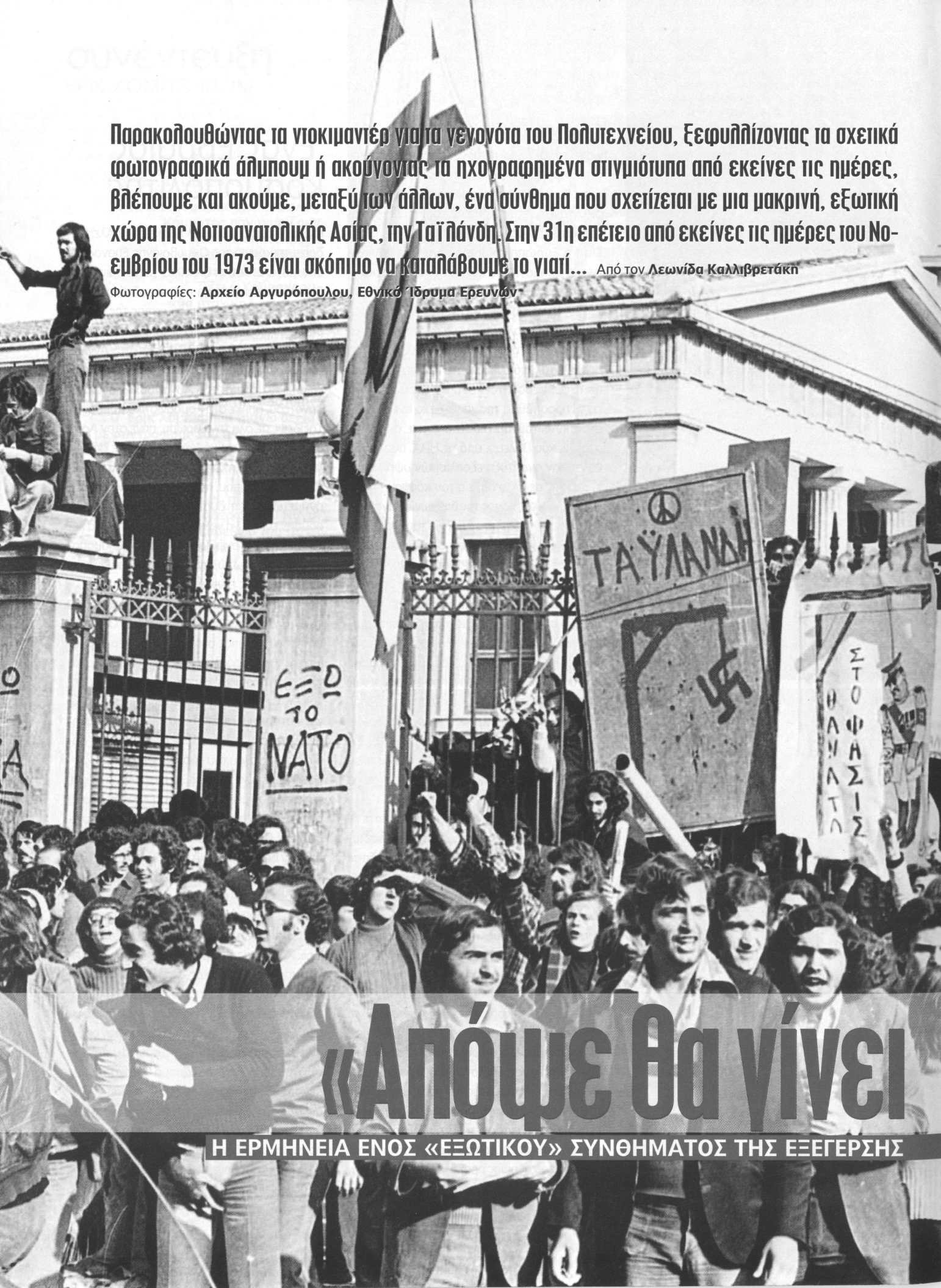

Παρακολουθώντας τα ντοκιμαντέρ για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου, ξεφυλλίζοντας τα σχετικά φωτογραφικά άλμπουμ ή ακούγοντας τα ηχογραφημένα στιγμιότυπα από εκείνες τις ημέρες, βλέπουμε και ακούμε, μεταξύ των άλλων, ένα σύνθημα που σχετίζεται με μια μακρινή, εξωτική χώρα της Νοτιοανατολικής Ασίας, την Ταϊλάνδη. Στην 31η επέτειο από εκείνες τις ημέρες του Νοεμβρίου του 1973 είναι σκόπιμο να καταλάβουμε το γιατί... Από τον Λεωνίδα Καλλιβεράκη

Φωτογραφίες: Αρχείο Αργυρόπουλου, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών

«Απόψε θα γίνει

Η ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΕΝΟΣ «ΕΞΩΤΙΚΟΥ» ΣΥΝΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΞΕΓΕΡΣΗΣ

Ταϊλάνδη»

ΤΟΥ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ

16 Νοεμβρίου 1973: Το σύνθημα «Ταϊλάνδη» σε ταμπλό αναρτημένο στην κεντρική πύλη του Πολυτεχνείου. Από πάνω του διακρίνεται το διαδεδομένο τότε σύμβολο της ειρήνης και από κάτω το σύμβολο του χιτλερισμού στην κρεμάλα.

Η Ταϊλάνδη (το παλιό Σιάμ) είχε βρεθεί εκείνο το φθινόπωρο του 1973 στην πρώτη γραμμή της διεθνούς πολιτικής επικαιρότητας. Η γεωπολιτική της θέση και τα σύνορά της με το Λάος και την Καμπότζη την είχαν αναδείξει την προηγούμενη δεκαετία σε θεμελιώδες σημείο στήριξης του αμερικανικού στρατηγικού σχεδιασμού στον πόλεμο του Βιετνάμ. Η στρατιωτική δικτατορία που κυβερνούσε τη χώρα από το 1963, με επικεφαλής τον στρατάρχη Θάνομ Κιτικαχόρν, είχε παραχωρήσει σημαντικές στρατιωτικές βάσεις στις ΗΠΑ, ενώ Ταϊλανδοί στρατιώτες πολεμούσαν στο πλευρό των Αμερικανών στις ζούγκλες της Ινδοκίνας. Στις αρχές του 1973, εντούτοις, τα δεδομένα είχαν κάπως αλλάξει, καθώς οι ΗΠΑ είχαν αντιληφθεί ότι δεν υπήρχε πιθανότητα να κερδηθεί ο πόλεμος και ήδη ο πρόεδρος Νίξον διαπραγματευόταν μια συντεταγμένη απεμπλοκή, αυτή που είχε αποκαλέσει κατ' ευφημισμόν «Έντιμη ειρήνη» («Peace with honor»). Η εξέλιξη αυτή αναδιέταξε τα δεδομένα στην περιοχή και μετέβαλε συνακόλουθα το ρόλο της Ταϊλάνδης στη διεθνή σκακιέρα. Παράλληλα, στο εσωτερικό της χώρας τα συσσωρευμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα και ο αυταρχισμός του καθεστώτος είχαν προκαλέσει από τα τέλη ήδη του 1972 μια ολοένα αυξανόμενη δυσαρέσκεια, που είχε βρει τον εκφραστή της στη φοιτητική νεολαία της χώρας, όπως ήταν άλλωστε το σύνθημα τα χρόνια εκείνα σε όλο τον κόσμο. Ειδικότερα στην Ταϊλάνδη—μια χώρα περίπου πενταπλάσια σε μέγεθος και σε πληθυσμό από την Ελλάδα και κατοικούμενη κατά 95% από βουδιστές—μεταξύ των ετών 1961-1972 τα πανεπιστήμια είχαν αυξηθεί από 5 σε 17 και ο φοιτητικός πληθυσμός είχε ➔

Οι δυνάμεις καταστολής

1. Τα τεθωρακισμένα ενεδρεύουν στον περίβολο της Βουλής, Αθήνα 17 Νοεμβρίου 1973.
2. Τα τανκς στους δρόμους της Μπανγκόκ, 14 Οκτωβρίου 1973.
3. Τα πληρώματα των τανκς σε θέση μάχης, Αθήνα 17 Νοεμβρίου 1973.
4. Ακροβολισμένοι Ταϊλανδοί στρατιώτες με αντιασφυξιγόνες μάσκες πυροβολούν τους φοιτητές που έχουν ξεχυθεί στους δρόμους της Μπανγκόκ, 14 Οκτωβρίου 1973.
5. «Ταϊλάνδη». Με μία μόνο λέξη, γεμάτη ελπίδα, το σύνθημα στον τοίχο της Αρχιτεκτονικής, Πολυτεχνείο, 15 Νοεμβρίου 1973.
6. «Ανετράπη η στρατιωτική κυβέρνηση στην Ταϊλάνδη». Πρωτοσέλιδο των «Νέων», 15 Οκτωβρίου 1973.

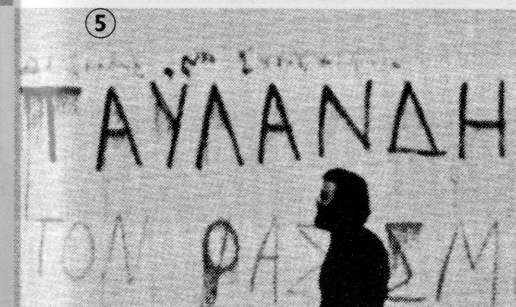

φτάσει από τις 15.000 στις 100.000, ανοίγοντας για πρώτη φορά τις πύλες της ανώτατης εκπαίδευσης σε σημαντικό αριθμό νέων από τη λιγότερο ανεπτυγμένη περιφέρεια και τα μικρομεσαία στρώματα της πόλης και της υπαίθρου.

Η εξέγερση των φοιτητών

Υπό αυτές τις συνθήκες, τα πανεπιστήμια είχαν μετατραπεί σε χώρους έντονων πολιτικών ζυμώσεων και οι παραδοσιακά συντηρητικοί Ταϊλανδοί φοιτητές είχαν αρχίσει να αμφισβητούν πολλές από τις μέχρι τότε βεβαιότητες της κοινωνίας τους. Βαθμιαία συγκροτήθηκε ανάμεσά τους η συλλογική συνείδηση ότι αποτελούσαν τη «νέα γενιά» που είχε την ευθύνη να φέρει την αλλαγή. Το αίτημα για εκδημοκρατισμό είχε ήδη βγάλει κάποιους στους δρόμους, το Μάιο και τον Ιούνιο του 1973. Οι φοιτητικές διαδηλώσεις είχαν κοπάσει κατά τους επόμενους καλοκαιρινούς μήνες, αλλά η ύφεση εκείνη αποδείχθηκε προσωρινή. Στις 6 Οκτωβρίου, με αφορμή μια μικροδιαδήλωση 20 φοιτητών υπέρ των συνταγματικών ελευθεριών, η αστυνομία προχώρησε στη σύλληψη 11 εξ αυτών, ενώ παράλληλα απαγορεύτηκαν οι συναθροίσεις άνω των 5 ατόμων. Η εξέλιξη αυτή, αντί να καταστείλει, αναζωπύρωσε το φοιτητικό

ου, τα τεθωρακισμένα έκαναν την εμφάνισή τους στους δρόμους και λίγο αργότερα άνοιξαν πυρ εναντίον των διαδηλωτών, σκοτώνοντας τουλάχιστον 77 από αυτούς και τραυματίζοντας εκατοντάδες άλλους, ενώ επίλεκτα στρατιωτικά τμήματα αλεξιπυρπίστων καταλάμβαναν το Πανεπιστήμιο Θαμασάτ, που αποτελούσε το προπύργιο της αντιδικτατορικής φοιτητικής εξέγερσης. Παρ' όλα αυτά, οι μαχητικές διαδηλώσεις συνεχίστηκαν αμείωτες σε όλη τη διάρκεια της ημέρας. Μπροστά στην κρισιμότητα της κατάστασης και νιώθοντας να τρίζουν πλέον τα θεμέλια του πολιτεύματος, ο βασιλιάς Μπουμιμπόλ αποφάσισε να αποσύρει την υποστήριξή του στο δικτατορικό καθεστώς και πίεσε τον θάνομα να παραιτηθεί από την πρωθυπουργία, βάζοντας στη θέση του τον συντηρητικό μεν, αλλά συμπαθή στις φοιτητικές μάζες πρύτανη του πανεπιστημίου Σάνια Θαμασάκ. Αρχικά επιχειρήθηκε ένας συμβιβασμός, με τον θάνομα να διατηρεί την ιδιότητα του αρχηγού των ενόπλων δυνάμεων. Γρήγορα όμως έγινε αντιληπτό ότι δεν υπήρχαν πλέον περιθώρια για μεσοβέζικες λύσεις κι έτσι στις 16 Οκτωβρίου ο δικτάτορας συνοδευόμενος από τον γιο του, συνταγματάρχη Ναρόγκ Κτικαχόρν, διοικητή των ΜΑΤ, και τον συμπέθερό του, στρατάρχη Πραπάτ

500.000 άτομα διαδήλωσαν στην Μπανγκόκ

κίνημα, που απαιτούσε πλέον ανοιχτά να θεθεί τέλος στη στρατιωτική δικτατορία. Καθημερινά οι διαδηλώσεις ενισχύνταν σε μέγεθος και παλμό, καθώς στους φοιτητές προσθέτονταν οι μαθητές των σχολείων και άλλες ομάδες του πληθυσμού, ώσπου στις 13 Οκτωβρίου σχεδόν 500.000 άνθρωποι διαδήλωσαν στο κέντρο της Μπανγκόκ, στη μεγαλύτερη πολιτική συγκέντρωση που είχε καταγραφεί ποτέ στην ιστορία της χώρας. Η αστυνομία προσπάθησε να τους διαλύσει ρίχνοντας δακρυγόνα και σύντομα όλη η πόλη μετατράπηκε σε πεδίο βίαιων συγκρούσεων, ενώ κρατικά αυτοκίνητα και κτίρια δέχτηκαν την επίθεση του πλήθους. Τα γεγονότα αυτά αναστάτωσαν το καθεστώς, που αποφάσισε να επιδοθεί με ριζικό τρόπο την περαιτέρω εξέλιξη των γεγονότων. Τα ξημερώματα της επομένης, στις 14 Οκτωβρί-

Σαρουσαθιάν «—οι τρεις πιο μισητοί άνθρωποι της Ταϊλάνδης—», εγκατέλειψαν κρυφά τη χώρα, ο μεν πρώτος κατευθυνόμενος στις ΗΠΑ, οι δε δύο άλλοι στην Ταϊβάν, ενώ ο νέος πρωθυπουργός υποσχόταν την άμεση ψήφιση νέου δημοκρατικού συντάγματος και τη διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών μέσα στους επόμενους μήνες.

Οι ανταποκρίσεις

Αυτά είχαν συμβεί τον Οκτώβριο του 1973 και είχαν καλυφθεί με αλληπάλληλες ανταποκρίσεις και αναλύσεις από τα παγκόσμια μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένου του ελληνικού ημερήσιου και περιοδικού Τύπου. «Η πιο αιματηρή μέρα στην πρόσφατη ιστορία της Ταϊλάνδης, κατά την οποία δεκάδες χιλιάδες φοιτητών συγκρούστηκαν στο κέντρο της Μπαν-

Πρωταγωνιστές

➤Ο Σεκσάν Πρασερτκούλ, καταγόμενος από οικογένεια ψαράδων, σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στο Πανεπιστήμιο, όπου διαδραμάτισε πρωτοποριακό ρόλο στη φοιτητική εξέγερση του 1973, και αργότερα πολέμησε 6 χρόνια στο αντάρτικο. Εγκαταλείποντας τη ζούγκλα το 1980, ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα ενώ παράλληλα είναι πετυχημένος συγγραφέας.
➤Ο Θονγκχάι Γουινιακούλ ήταν φοιτητής της Ιστορίας στο πανεπιστήμιο και η συμβολή του στις εξεγέρσεις του 1973 και του 1976 υπήρξε σημαντική. Σήμερα διδάσκει Ιστορία των Ιδεών και του Πολιτισμού της Ν.Α. Ασίας στο Πανεπιστήμιο του Ουισκόνσιν.
➤Η Σαογουάιν Λιμανόντ πρωταγωνίστησε ως φοιτήτρια στα γεγονότα του 1973, γεγονός ρηξικέλευθο για την παραδοσιακή ταϊλανδέζικη κοινωνία. Σήμερα είναι επικεφαλής μιας ανθρωπιστικής οργάνωσης που βοηθά πληθυσμούς σε κατάσταση κρίσης (στο Ανατολικό Τιμόρ και αλλού).

ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΑΙΜΑΤΗΡΗ ΛΑΪΚΗ ΕΞΕΓΕΡΣΗ

Ανετράπη η στρατιωτική κυβέρνηση στην Ταϊλάνδη

ΕΚΑΤΟΝΤΑΔΕΣ ΝΕΚΡΟΙ ΚΑΙ ΤΡΑΥΜΑΤΙΕΣ

ΜΠΑΝΓΚΟΚ, 15 Νοέμβριου, Γαλάζιο Πανεπιστήμιο. Ανετράπη η κυβέρνηση σε ένα νοσοκομείο με τραυματίες 180 νεκρούς και 200 τραυματίες. Η πιο αιματηρή μέρα στην ιστορία της Ταϊλάνδης.

info

- Chaiwat Bunnag, «Les coups d' état militaires dans le contexte historique et politique thaïlandais», Paris 1983.
- Charnvit Kasetsiri, «October 14, Art and Culture Magazine», τεύχος 19, έτος 1998.
- Suchit Bunbongkarn, «October Revolts 1973, 1976», Bangkok 1985.
- Surin Maisrikrod, «The Making of Thai Democracy», Singapore 1997.
- www.14tula.in.th,
- www.14tula.com

ΗΠΑ, ΝΑΤΟ, Allende και Ταϊλάνδη

Μεταξύ των συνθημάτων που κυριάρχησαν στα γεγονότα του Πολυτεχνείου, τέσσερα είχαν να κάνουν με το εξωτερικό. Τα τρία ήταν καταγγελτικά και κυριαρχούσαν εμβληματικά στα περιστάσια της κεντρικής πύλης: «Έξω οι ΗΠΑ» και «Έξω το ΝΑΤΟ» από τη μια (που αντικατόπτριζαν τη βαθιά ριζωμένη πεποίθηση ότι η Αμερική και το ΝΑΤΟ ήταν τα βασικά στηρίγματα της χούντας των Αθηνών) και «Allende» από την άλλη (αναφορά στον εμπνευστή του σοσιαλιστικού πειράματος της Χιλής, που δύο μήνες νωρίτερα, στις 11 Σεπτεμβρίου 1973, είχε βρει το θάνατο αμυνόμενος ηρωικά κατά των πραξικοπημάτων που τον ανέτρεψαν).

Υπό τις συνθήκες που περιγράψαμε, δεν προκαλεί εντύπωση ότι το τέταρτο σύνθημα (γραμμένο στον τοίχο της Αρχιτεκτονικής Σχολής) ήταν μία μόνο λέξη –«Ταϊλάνδη»– κι εξέφραζε την ελπίδα. Δεν υπήρχε αναφορά ούτε στο γαλλικό Μάη ούτε στο αμερικανικό Μπέρκλεϊ, που εντούτοις είχαν αναντίρρητα επηρεάσει τη διαμόρφωση πολλών συνειδήσεων τα περασμένα χρόνια. Οι προφανείς αναλογίες και κυρίως η χρονική εγγύτητα ανέδειξαν αυθόρμητα το παράδειγμα της Ταϊλάνδης ως το πιο αντιπροσωπευτικό (κυριαρχούσαν τότε οι πολιτικές αναλύσεις που τοποθετούσαν την περίπτωση της Ελλάδας εγγύτερα στις χώρες του Τρίτου Κόσμου παρά στο ευρωπαϊκό καπιταλιστικό κέντρο). Λόγω της επικαιρότητας, το σύνθημα αυτό ήταν επίσης το πιο άμεσο: Αρκούσε να φωνάξεις «Απόψε θα γίνει Ταϊλάνδη!» για να καταλάβει και ο τελευταίος περαστικός –αλλά και ο τελευταίος αστυνομικός– τι ακριβώς εννοούσε. Φωνάζοντας το σύνθημα αυτό, οι φοιτητές στο Πολυτεχνείο γνώριζαν όλα όσα υπονοούσε: Εύχονταν

η κινητοποίησή τους να προκαλέσει την κατάρρευση του καθεστώτος όπως στην Ταϊλάνδη, είχαν όμως συνείδηση ότι η πτώση αυτή, όπως και εκεί, κατά πάσα πιθανότητα δεν θα ερχόταν αναίμακτα. Η γνώση αυτή, ωστόσο, δεν μείωσε ούτε στιγμή την αποφασιστικότητά τους.

Οι κατοπινές εξελίξεις, ενώ περιείχαν το τίμημα, δεν φάνηκε προς στιγμή να δικαιώνουν την ελπίδα. Ενώ υπήρξαν νεκροί, η ανατροπή του Παπαδόπουλου μία εβδομάδα αργότερα φάνηκε να μην σηματοδοτεί παρά μια αλλαγή φρουράς. Όμως το ποτάμι δεν μπορούσε πια να γυρίσει πίσω, κάθε νομιμοποίηση του καθεστώτος ήταν πλέον αδύνατη και είναι αναντίρρητο ότι η βραδυφλεγής βόμβα που έθεσε στα θεμέλια της δικτατορίας ο Νοέμβρης του 1973 συνέβαλε στην οριστική της κατάρρευση 8 μήνες αργότερα.

Υπό τον τίτλο «Η ανατροπή ενός δικτάτορα», το περιοδικό «Πολιτικά θέματα» περιέγραφε την κατάσταση που επικρατούσε στην Ταϊλάνδη ως «μία τυπική “σύγχρονη Δημοκρατία”», από αυτές που υπαγορεύονται και αλλού, από τα τηλεβόλα των τανκς στο όνομα της σωτηρίας της πατρίδος από τον κομμουνισμό. Αλλά», συμπλήρωνε με νόημα, «όπως και αλλού, τα τανκς είναι καλή συνταγή βίας, όχι όμως και πρόσφορα μέσα για τη λύση κοινωνικών προ-

Οι φοιτητές ανέτρεψαν τη δικτατορία

βλημάτων(...). Όταν η αγανάκτηση πύκνωσε, το καζάνι εξερράγη. Η δύναμις που ανέτρεψε το μιστό καθεστώς ήταν οι σπουδαστές». Το περιοδικό «Προσανατολισμοί», σχολιάζοντας το «πρωτόφαντο γεγονός της ανατροπής μιας στρατιωτικής δικτατορίας από την εξεγερμένη άοπλη νεολαία», το χαρακτήριζε ως «την πιο θεαματική εξέλιξη» στην περιοχή της Άνω Ανατολής, με βασικά χαρακτηριστικά μια «κάμψη της συνοχής των ενόπλων δυνάμεων μπροστά στην αγανάκτηση του λαού και μια παράλληλη διαδικασία γρήγορης πολιτικοποίησης της νεολαίας κάτω από την πίεση των εσωτερικών προβλημάτων», συνδυασμός που οδήγησε στη νίκη των φοιτητών ενάντια σε ένα καθεστώς ωμής βίας, παρά το ότι (και αυτό είχε μεγάλη σημασία) στηριζόταν

«αποφασιστικά από τους Αμερικανούς». Αντιλαμβάνεται λοιπόν κανείς εύκολα το πλήθος των παραλληλισμών που γεννούσαν όλα αυτά στο μυαλό και την ψυχή των Ελλήνων φοιτητών. Το σημαντικότερο ήταν βέβαια ότι φάνηκε να επιβεβαιώνεται η πεποίθηση σύμφωνα με την οποία ένα αποφασισμένο και δυναμικό φοιτητικό κίνημα μπορεί να αποτελέσει τη θρυαλίδα μιας μαζικής κινητοποίησης του λαού και να προκαλέσει την άμεση ανατροπή μιας στρατιωτικής δικτατορίας, ακόμη και αν αυτή διαθέτει ισχυρά εσωτερικά και διεθνή ερείσματα. Ένα μήνα αργότερα, η πεποίθηση αυτή έμελλε να δοκιμαστεί στην πράξη.

ΥΓ. «Δεν δικαιούμαστε βέβαια να μιλήσουμε ακόμη για μια αποφασιστική στροφή στις τύχες της Ταϊλάνδης», υπογράμμιζε (προφητικά) τον Ιανουάριο του 1974 ο Κώστας Χατζηναργύρης. «Μπορεί σε κάθε στιγμή να σημειωθεί μια επιστροφή δεξιών και στρατοκρατικών στοιχείων στην εξουσία». Πράγματι, στην Ταϊλάνδη, την οποία προς στιγμήν είχαμε ζηλέψει, η περίοδος 1973-1976 αποδείχθηκε μόνο ένα βραχύβιο δημοκρατικό διάλειμμα. Επρόκειτο να μεσολάβησιν αλλεπάλληλα πραξικοπήματα, ένα αι-

14 ๓ ๓1 2516

1

ματρώ αντάρτικο και άλλες δύο πολύνεκρες φοιτητικές εξεγέρσεις (το 1976 και το 1992), ώσπου να εγκαθιδρυθεί μια στοιχειώδης συνταγματική τάξη μόλις κατά την τελευταία δεκαετία. Η εξεγερση του 1973, αν και παραμένει το κυριότερο σημείο αναφοράς στον αγώνα για τα δημοκρατικά δικαιώματα, αναγνωρίστηκε επίσημα μόλις το 2003, ενώ στον θάνατο (που επέστρεψε ανενόχλητος στη χώρα το 1976) απονεμήθηκε το 1999 ο τιμητικός τίτλος του «Βασιλικού σωματοφύλακα». Πέθανε ειρηνικά στο σπίτι του το φετινό Ιούνιο σε ηλικία 93 χρόνων, ενώ ο βασιλιάς Μπουμιμπόλ παραμένει στο θρόνο του, τιμώμενος ως ο μακροβιότερος μονάρχης της υδρογείου... ☺

*Ο Λεωνίδας Καλλιβρετάκης είναι διευθυντής Ερευνών στο Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

2

ΕΔΩ

ΕΚΕΙ

3

Η εξεγερμένη νεολαία σε Αθήνα και Μπανγκόκ

1. Επετειακή σημαία των φοιτητών της Ταϊλάνδης με την ημερομηνία της εξέγερσης του 1973, που αντιστοιχεί στο βουδιστικό έτος 2516.
2. Διαδηλωτές στην οδό Πατισίων κατευθύνονται προς το Πολυτεχνείο.
3. Ταϊλανδοί φοιτητές χαιρετίζουν με το σήμα της νίκης την παραίτηση του δικτάτορα Θάνομ Κιτκαχόρν.
4. Τα πλήθη συνωστίζονται γύρω από το Πολυτεχνείο της Αθήνας στις 16 Νοεμβρίου 1973.
5. Ανεμίζοντας ταϊλανδέζικες σημαίες, οι φοιτητές διαδηλώνουν στην Μπανγκόκ.

ΕΔΩ

ΕΚΕΙ

5